

Robert Titan Felix

Postavljanje pentagramov

Pred kratkim sem po naključju, ki za ta razmislek ni pomembno, znova vzel v roke svoj pred desetimi leti izdani roman *Kri na dlaneh*, katerega osrednja tema je spodletelo intimno srečanje med mlado narkomanko Gogo, zlorabljeno v mladosti, in nekaj let starejšim glasbenikom Simonom, ki sanjari o veliki glasbeni karieri. Roman se konča z njunim tarantinovsko ekscentričnim odrešitvenim podvigom, pri katerem se zdi, da je zlorabljena Goga vanj nekako »naravno« napotena, Simon pa pade vanj bolj ali manj po naključju. Da se v tem razmišljanju lotim ravno svojega romana, me je spodbudil uvid, da lahko na podlagi načinov, s katerima Goga in Simon rešujeta svoj odnos z okoljem, predvsem njegove travmatične aspekte, povem nekaj tehtnega o posamezniku v svetu življenja; predvsem takrat, ko se v njegovem odnosu do sveta nekaj temeljnega zalomi.

Da pa bi njuna primera razumeli, si moramo ogledati, kako ljudje sploh hodimo skozi svet življenja. Poenostavljeni psihološki koncept razmerja Delujočega jaza z njegovima sopotnikoma nam bo ponudil dovolj ustrezno izhodišče. Vsak človek se rodi v konkreten čas in prostor, v konkretno skupnost, ki ga s svojimi vzgojno-izobraževalnimi strategijami (to ne vključuje samo šolstva, ampak tudi vse ostale vzorce ravnanja, ki jih med odraščanjem narabujemo od marsikod) nauči, »kako biti človek«, in s tem vzpostavi prvega sopotnika: Ideal jaza, v katerem Delujoči jaz vidi svojo »idealno« podobo in od njega pričakuje nasvete in napotke, kako reševati konkretne situacije v konkretnem življenju. Na drugi strani pa temni brat dvojček Inferiorni jaz, v katerem je shranjeno vse tisto (najintimnejše), kar pustimo doma, ko si po napotilu Ideala jaza nadenemo izbrano Persono, da bi opravili konkreten popravek v konkretnem svetu. (Poimenovanja sem priredil tako, da odsevajo patološko osebnostno dispozicijo.) Posamezniku v svetu življenja se tako ves čas vsiljuje fantazma, ki mu jo kot pravi način, »kako biti v svetu«, priporoča Ideal jaza in ki jo omejujejo tabuji vsakokratne skupnosti, v okviru katere se posameznikova notranja zgodba odvija. Fantazma neredko deluje kot notranja prisila, ki lahko posameznika vodi v samouresničitev ali pa direktno v polom, če ne pristane na preizkušnjo realnosti in konkretizacijo fantazme v okviru realnih možnosti (posameznikovega znanja in sposobnosti ter možnosti, ki mu jih ponuja družba). Fantazma, po preizkušnji realnosti okleščena in uresničena v okviru realnih možnosti, tako izgubi nekaj svoje numinoznosti, a postane življenje. Skrajna točka, ki jo za uresničitev fantazme dovoljuje preizkušnja realnosti, pa je ravno meja občestvenega tabuja (do še sprejemljivega in še dovoljenega). Občestveni tabu je sicer tisti zato, ki ne prenese dvoma in ki na vprašanje, »zakaj moramo tako in ne drugače« (če denimo v kako družbeno zapoved podvomimo), vedno odgovarja samo s tistim absolu-

tnim »zato!«. Goga je tako v vlogi nekoga, ki se je ne po svoji krivdi in nagibu znašel onstran in mora plačati kazen glede na težo greha in ne težo lastne krivde. Z očeti je prepovedano imeti spolne odnose in če z očeti spolne odnose imaš (oziroma jih imajo oni s tabo), moraš plačati (psihološko) kazen. Da je šlo za posilstvo, kaznovalcu za pregreho zoper tabu ni pomembno. (Pozicija očima, ki je Gogo posiljeval, je namreč za občestveni tabu v naši družbi identična s pozicijo očeta.) Stari so to dobro vedeli: če se je kdo pregrešil zoper sveto žival, so sežgali tako žival kot grešnika; in v marsikateri družbi naletimo na zapoved, da ob prešuštvu in posilstvu kaznujejo oba vpletena, saj samo na ta način lahko zopet obnovijo družbeni red. Goga kazni ne ponotranji, ampak se proti njej bori na vse kriplje in pretege; in to tako, da sveto, ki je bilo onečaščeno (svoje telo), naredi popolnoma razpoložljivo: zafiksa se in denar za drogo služi s prodajanjem po straniščih in vaško obliko pornografije, svojo lastno mejo pa uzre, ko gleda, kako desetletje starejša soigralka Gisela, sicer njena materinska prijateljica, snema prizor s psom. Ena od najpomembnejših posledic pregrehe zoper tabu in bivanja onstran skupnosti je konflikt med Idealom jaza in Inferiornim jazom, ki ju mora Delujoči jaz s skrajnimi napori spravljati med sabo, da lahko opravi sploh kakšno nalogo v konkretnem svetu. To osebnostno dispozicijo pa strokovnjaki imenujejo patološki narcizem. Krhek in ranljiv (predvsem pa ranjen) Prvi jaz se umakne v ozadje in za svet kreira Drugi jaz (Persono v podobi lažnega, grandioznega jaza), da opravlja stvari življenja, ne da bi se Prvi jaz moral v družbenem okolju neposredno soočati s svojo bolečino. Končna konsekvence patološkega narcizma je lahko disociacija, pri kateri se Prvi jaz popolnoma loči od Drugega in pričneta živeti vsak svoje življenje. Pozorni moramo biti na to, da pri tem ne gre za razmerje Delujočega jaza do sopotnikov, ampak za razcep v njem samem, ki ponavadi poteka po naslednjih stopnjah: Delujoči jaz najprej odnos do posameznih sopotnikov uresničuje z absolutno izbiro, potem se, ko je z enim, drugega vse manj zaveda, dokler na koncu med njima samo še ne preklaplja.

Ko sem po desetih letih znova prebiral *Kri na dlaneh*, me je preenetilo, da sem prvo stopničko patološkega narcizma našel pri Simonu in njegovem sanjarjenju o veliki glasbeni karieri in ne pri Gogi. Simon je sicer brez vsake zlorabe ali travme, razen da se v romanu po spletu okoliščin zaplete s svojo mlado mačeho, očetovo drugo ženo, samo nekaj let starejšo od njega. Ampak to je že posledica patološke osebnostne dispozicije, ne pa njen vzgon; prepoznamo pa ga lahko tudi v vedenju marsikaterega mladeniča s cucljem v ustih, mladega po duhu, čeprav so mu mladinsko izkaznico prelučniali že pred precej leti, ki se namesto za službo raje odloči za umetnost. Jung nevrotikom odsvetuje ravno umetnost, saj če ni privedena do točke dejanskega dela, je to zanj samo igra večnih mladeničev, ki problem poglavlja, ne pa rešuje.

Patološki narcizem pa se zna tudi dobro pretvarjati in se včasih skrije pod navidez napačnimi diagnozami, čeprav so določene povezave simptomov možne edino v njegovem okviru (npr. povezava simptomov Drugega: fobije, obsesivno-kompulzivne motnje, paranoidne poteze, disociacije, depersonalizacije, psihotične epizode v stresnih okoliščinah). Zdravljenje simptomov po kakem orgiastičnem podvigu Prvega, ki ji neizogibno sledi globoka depresija Drugega, torej le-tega samo dovolj usposobi, da spet lahko hodi v službo in plačuje položnice. Prvega pa, ko telo prevzame Drugi, sanira na preprost način: čim manj piva v družbi poželjivih lepih žensk, pa bo vse v redu. Pristop seveda ne zdravi same bolezni, ampak samo začrta novi krog: ko bo Drugi spet dovolj priden in ločen od lastnega instinktivnega bistva, ki je v Prvem, da se bo pojavila nevarnost absolutne disociacije, bo Prvi prisiljen, da z novo manično orgijo rešuje lastno telo in zadnje ostanke zdrave instinktivne osnove.

Problem patološkega narcizma pa je tudi to, da Kapitalističnemu trgu povsem ustreza – že samo industrija zabave s produkti v vedno mlajših in vedno manj oblečenih telesih potrebuje tudi odrasle moške s cuciji v ustih, da bodo pokupili, česar niso pokupili njihovi otroci. Po drugi strani pa je oseba s patološkim narcizmom posesivna do objekta želje in samopotrditve, s čimer nadomešča notranji manko, in tu s Kapitalističnim trgom hodita z roko v roki, saj mu lahko slednji za objektivno uresničitev želje ponudi marsikaj. Zato pa tudi Kapitalistični trg podkupuje demona, ki preprečuje odraščanje in ki v naših krajih ne nosi hlač, ampak sedem debelih nabranih kril, da sodobnega mladega moškega večno ohranja v Percevalovem izhodišču. Percevala mati ni hotela pustiti od hiše, da bi našel družbo vitezov, ker ga je hotela obvarovati viteške smrti. A samo nevarnost viteške smrti je za mladega moškega pot v resnično, odraslo življenje; vendar (skladno z Jungovim nasvetom) samo s konkretnim delom v konkretnem svetu, ne velikimi projekti omnipotentnega nadomestnega Jaza – potem je že bolje, da ostane doma.

Felix
